

Margareta Puhar in slovenski (učni) jezik

Marko Jesenšek*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 811.163.6:37(497.4)"18"

Marko Jesenšek: Margareta Puhar in slovenski (učni) jezik. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 89=54(2018), 3, str. 91–114

Margareta Puhar je v Mariboru nadaljevala Slomškovo skrb za duhovno oblikovanje in rast mladine ter njeno izobraževanje – leta 1864 je ustanovila mariborsko podružnico šolskih sester, leta 1869 pa še samostojno materno hišo, v kateri so šolske sestre skrbale za vzgojo in izobraževanje revnih mariborskih deklic; med letoma 1869 in 1881 je bila prva predstojnica kongregacije šolskih sester v Mariboru. Prizadevala si je za prestižnost slovenskega učnega jezika v materni hiši Slomškovih šolskih sester, čeprav v nemško govorečem Mariboru nemška oblast temu ni bila naklonjena. Z načelom postopnosti je dosegla, da so mestne oblasti v »njenem« vrtcu, osnovni šoli in na učiteljsku dovolile vzporedne slovenske razrede in jim podelile položaj javnega izobraževanja. Prva v Mariboru je vključila v vzgojo in izobraževanje domoljubna čustva, ki so mladini postala dobro izhodišče za oblikovanje zavesti o slovenski nacionalni identiteti. Vzgoja, ki jo je zagovarjala Margareta Puhar, je temeljila na takem pozitivnem domoljubju, in je otroke spodbujala za sporazumevanje v slovenskem jeziku.

Ključne besede: Margareta Puhar, kongregacija, materna hiša, vzgoja in izobraževanje, slovenski jezik, jezikovna politika, položaj slovenščine

1.01 Original Scientific Article
UDC 811.163.6:37(497.4)"18"

Marko Jesenšek: Margareta Puhar and Slovene (as a Teaching) Language. Review for History and Ethnography, Maribor 89=54(2018), 3, pp. 91–114

In Maribor, Margareta Puhar continued with Slomšek's care for spiritual shaping and growth of the youth and its education. In 1864, she founded the Maribor subsidiary of

* red. prof. dr. Marko Jesenšek, član SAZU, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti, Koroška cesta 160, SI 2000 Maribor, marko.jesensek@um.si

the School Sisters and in 1869 an independent maternity home, in which the School Sisters educated poor girls from Maribor. Between 1869 and 1881, she was the first prioress of the congregation of the School Sisters in Maribor. She strived for the prestige of the Slovene language as a teaching language in the maternity home of Slomšek's School Sisters, even though the German authorities in German-speaking Maribor were not very fond of it. She gradually achieved that the city authorities allowed parallel Slovene classes in "her" kindergarten, primary school and teachers' college and that these institutions became part of public education. As the first one in Maribor, she included patriotic feelings in the education and these feelings were a good starting point for shaping youth's awareness of the Slovene national identity. Margareta Puhar's education was based on such a positive patriotism and she encouraged children to communicate in the Slovene language.

Key words: Margareta Puhar, congregation, maternity home, education, Slovene language, language policy, situation of the Slovene language

UVOD¹

Mariborske šolske sestre se po sledenju Slomškovi misli o izobraževanju v slovenske jeziku imenujejo Slomškove šolske sestre. Njihov vzornik in kasnejši lavantinski škof, ki je sedež svoje škofije prenesel v Maribor, je že v dvajsetih letih 19. stoletja kot duhovnik, odgovoren za duhovno vzgojo semeniščnikov v Celovcu, svetoval bogoslovcem, da po končanem študiju organizirajo na Slovenskem pouk v maternem jeziku (Jesenšek 2003, 2010). Tako je s slovenskim jezikom povezal izobraževanje duhovnikov, vzgojo in izobraževanje ter znanje in spretnost govorjenja v javnosti. Leta 1842 je izdal slovenski učbenik *Blaže in Nežica v nedeljski šoli*, ki je učiteljem svetoval, kaj in kako je potrebno učiti slovensko mladino, leta 1862, tik pred smrtjo, pa se je na pobudo papeža Pija IX. zavzel za vzgojo mladine v verskih zavodih v Mariboru in v svoji škofiji.

Ko je bil blagopokojni, nepozabni škof Anton Martin Slomšek ob priliki svojega potovanja v Rimu, ga je pri avdijenci dne 16. maja 1862 sv. oče Pij IX. Vprašal med drugim tudi, kako je pri nas z vzgojo ženske mladine, kako z verskimi vzgojnimi zavodi. Žal, dobri vladika ni mogel dati povoljnega odgovora na to pomembno vprašanje. Opravičil se je, da to dotlej ni bilo mogoče, ker je imel zadnja leta preveč skrbi, dela in stroškov s selitvijo škofijskega sedeža iz Št. Andraža na Koroškem v Maribor, kakor tudi z ureditvijo dijaškega in bogoslovnega semenišča.

Po vrnitvi iz ima je sveti škof skušal uresničiti željo sv. očeta, ki je bila tudi njegova, sklenil je oskrbeti na vsak način zavod, v katerem naj bi redovnice vzgajale žensko mladino. Na

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine*, vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga je sofinancirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

žalost se škofu njegova želja ni izpolnila, ker ga je prehitela smrt. Umrli je 24. septembra 1862 v sluhu svetosti. Na smrtni postelji je to zadevo priporočil svojemu tajniku, spiritualu Francu Kosarju, ki je bil duhovni voditelj društva katoliških gospa. (Kronika 2007: 595)

Leta 1864 je njegovo zadnjo željo, tj. Slomškovo skrb za duhovno oblikovanje in rast mladine ter izobraževanje v slovenskem jeziku, začela uresničevati Margareta Puhar. Za revne deklice je v današnji Strossmayerjevi ulici organizirala vzgojo in izobraževanje, ki je že po štirih letih preraslo v štirirazredno šolo s 300 učenkami. Slomškove šolske sestre so želele vzgajati in poučevati v slovenskem jeziku in tako so v drugi polovici 19. stoletja odločilno slovenile Maribor. Uresničevanje Slomškove oporoke ni bilo enostavno, saj so šolske sestre imele v prevladujočem nemško govorečem okolju zaradi slovenske šole težko nalogo. Vztrajati jim je pomagala Slomškova (1999: 39) misel: »Delaj, ne kar je prijetno, ampak kar je bolj potrebno!« V 19. stoletju se je zdelo, da je Maribor zaradi zagrizenih nemškutarjev, ki so se zavzemali za germanizacijo, nemško mesto. V takih okoliščinah je delo Slomškovih šolskih sester v Mariboru presegalo verske in izobraževalne okvire – dobivalo je narodnosti značaj, ki se je kazal predvsem v prizadevanjih za samostojnost slovenskega jezika in njegovo rabo v šolstvu in javnem življenju. Sprva se je zdelo, da želijo pomagati »predvsem zapuščenim in revnim otrokom našega mesta«, v resnici pa je šlo za uresničevanje Slomškove teološke razlage jezika in evangelijsko misel, da se »ne živi samo od kruha«, ampak od mane, tj. »besede« – ali kot je to utemeljeval Slomšek (1885: 285): »Naš slovenski jezik je Božji dar, nam Slovencem izročen, ne zato, da bi ga zanemarjali, po nemarščini celo zgubili, in sebe s svojim narodom ponemčili /.../.«. Slomškove sestre so v nemškutarskem okolju bile mnogo več kot vzgojiteljice, saj so razumele pomen slovenskega jezika za Maribor, ki ga je Slomšek postavil za škofovsko mesto, da bi tako obranil najsevernejšo slovensko jezikovno mejo. Prizadevanje Margarete Puhar, da v Mariboru organizira poučevanje in vzgajanje v slovenskem jeziku, je dokaz, da je za obstoj slovenstva potrebna duhovna razsežnost naroda, tj. razlaga, da bomo kot narod duhovno (in kulturno) preživeli le s pomočjo (Božje) besede v slovenskem jeziku. Jezik je misel in če nam jo vzamejo, se izslovenimo in postanemo Neslovenci (Jesenšek 2016: 9 in 41) – Slomškove šolske sestre so tudi v tem sledile prvemu mariborskemu škofu: »Prava vera bodi vam luč, materni jezik bodi vam ključ do zveličavne narodne omike!« (Slomšek 1862: 79) V Mariboru so nadaljevale izobraževanje v slovenskem jeziku po vzoru Slomškove nedeljske šole, v kateri se je enajstletna Nežica izobraževala v pletenju in šivanju, premožni sloji pa so zagotavljali šolanje za revne in nadarjene otroke, in to v slovenskem jeziku. Prizadevala si je za prestižnost slovenskega (učnega) jezika in njegovo vsestransko rabo v javnosti. Prvotni namen sestre Margarete Puhar je prav tako bila »skrb za vzgojo in nego otrok iz revnih

družin in šele potem tistih, ki so sposobni plačati šolnino«, pri tem ne sme prihajati do razlik med revnimi in bogatimi (Puntar 1993).

MARGARETA PUHAR IN MATERNA HIŠA ŠOLSKIH SESTER V MARIBORU

Šolske sestre iz Gradca so od Društva katoliških gospa, »prve dobrodelne ustanove, ki jo je zamislil in ustanovil škof Slomšek« (Puntar 1993: 11), 15. oktobra leta 1864 prevzele sirotišnico in šolo za ročna dela ter ustanovile mariborsko podružnico Kongregacije šolskih sester III. reda sv. Frančiška iz Gradca. Za prvo predstojnico je bila imenovana s. Marija Margareta Puhar, s. Marija Veronika Bauer je bila učiteljica šivanja, s. Marija Salezija Weitze učiteljica pletenja, novembra se jim je pridružila še s. Ksaverija Langus kot pomočnica in učiteljica za mlade. (Kronika 2007: 13)

Margareti Puhar, Slovenki, »ki se je srečala z revščino v domačih skromnih razmerah in v slovenski župnijski šoli«, ² je bilo zaupano opravljati delo v korist ubogih in potrebnih ljudi (Puhar 2010: 2), med katerimi bo širila krščansko življenjsko načelo ljubezni:

Življenjsko poslanstvo s. Margarete Puhar, bistvo njenega življenja in delovanja, lahko strnemo v tri besede: vzgojiteljica, predstojnica, ustanoviteljica. Vse to odkrijemo ob spoznavanju njene življenjske poti. Od otroštva dalje jo spremlja skrb za vzgojo otrok in mladih. To se na izrazit način izkaže v njenem redovnem poslanstvu vzgojiteljice, kasneje pa tudi predstojnice v redovni skupnosti, ki se je povsem posvetila vzgojnemu delovanju. Vrhunec življenjskega poslanstva s. Margarete pa je poslanstvo ustanoviteljice nove redovne kongregacije. (Šebat 2008: 16)

Njeno poslanstvo je postalo razumeti otroke, jih vzgajati in jim pomagati, da se utrdijo v krščanski veri ter ljubezni do staršev, maternega jezika in naroda. Prihajala je iz najnižjih slojev slovenske družbe. Revne ljudi je poznala iz skromnih domačih razmer na Janževem Vrhu, pomanjkanje materialnih dobrin in zato tudi kulturno revščino ter težke izobraževalne razmere pa je doživljala v domači slovenski župnijski šoli na Kapeli. Kasneje je pri stricu, veleposestniku in pivovarju v Deutschlandsbergu, spoznala tudi način življenja višjega sloja tistega časa, ki je pomembno vplival na njeno vzgojo in kulturno vedenje (Puntar 1993: 96). Zelo dobro je poznala odnose, ki so v 19. stoletju vplivali na življenje večine Slovencev in razumela slovenskega človeka, »ki je prav takrat začel postajati versko in narodno zaveden« (Kodrič, Palac 1986: 23). Skrb za revne otroke je postala njena prva naloga, zato je o tem svojem

² <http://solske-sestre.si/sl/mati-margareta-puhar>

poslanstvu pisala graškemu škofu Zwergerju ter mu razložila, zakaj si prizadeva za samostojno od graške neodvisno kongregacijo v Mariboru:

Und zu diesem Schritt bewegt mich nur das Mitleid mit den armen, verwahrlosten Kindern, denn ich hatte Gelegenheit genug, mich zu überzeugen, dass es in der ganzen österreichischen Monarchie keinen Ort gebe, wo die Erziehung der Kinder so mangelhaft wäre, wie hier;³ (Palac 2010: 13–14)

Osamosvojitev je zagovarjala s temeljnim poslanstvom, ki ji je bilo naloženo, tj. zagotoviti primerno vzgojo za zanemarjene in siromašne otroke, za katere v Mariboru nihče ni skrbel. Graškemu škofu je to prikazala kot »svojevrstni misijon, delo za rešenje duš« ubogih otrok, ki tako vzgojo nujno potrebujejo (Puntar 1993: 60). Margareta Puhar ni olepševala kulturnih in socialnih razmer, značilnih za največji del Slovencev, ki so sredi 19. stoletja živeli v avstrijski monarhiji. Vzgoja »ubogih in zapuščenih« slovenskih otrok je bila najbolj pomanjkljiva v monarhiji – največkrat so bili prepuščeni tako rekoč sami sebi, niso imeli zagotovljene šolske vzgoje in izobraževanja, še zlasti ne ženska mladina, predvsem pa ne v maternem jeziku.

Z enakimi razlogi je ustanovitev samostojne kongregacije šolskih sester v Mariboru utemeljila tudi mariborskemu škofu Stepišniku. Povedala mu je, »da v vsej Avstriji ni videla tako nevzgojenih otrok kakor tukaj«, zato vidi svoje poslanstvo, »če bo dobri Bog hotel«, pomagati zapuščenim otrokom »do boljšega, človeka vrednega življenja«. In to je glavni nagib, da se je odločila za ta korak« (Puntar 1993: 152).

Mariborski škof je njeno delo blagoslovil in ji zagotovil, da je na pravi poti. Tudi graški škof »je pokazal veliko razumevanje za njen načrt, razumel je njen položaj« in je soglašal z ustanovitvijo mariborske kongregacije (Puntar 1993: 72–73), čeprav graška predstojnica matrne hiše v Algersdorfu odcepitvi ni bila naklonjena:

Podrli so se mi zadnji upi, kajti častita mati me ni poslušala, zamahnila je z roko in odšla. Pohitela sem za njo, a je nisem več našla. Odšla sem tudi jaz. Razšli sva se brez slovesa.

Med potjo sem premišljevala, kaj sedaj. Sklep je bil: izstop iz Algersdorfa, kakor je nasvetovala predsednica Društva in pater jezuit, ki mi je jasno razložil ustanovitev nove škofijske redovne skupnosti tu v Mariboru.

Drage sestre, jaz bom iz naše skupnosti v Algersdorfu izstopila. V zaupanju v božjo Previdnost in v rožnovensko Mater Marijo, z dovoljenjem graškega škofa Zwergerja in mariborskega škofa dr. Stepišnika bom vzela nase breme ustanovitve nove kongregacije. Ker

³ Prevod originalnega pisma v Palac (2010: 4–5): »In k temu koraku me nagiblje le sočutje do ubogih, zapuščenih otrok. Imela sem namreč dovolj priložnosti, da sem se prepričala, da ni v vsej avstrijski monarhiji nobenega kraja, kjer bi bila vzgoja otrok tako pomanjkljiva, kakor tukaj;«

se zavedam usodnega tveganja in svoje nemoči, bi želela opravljati molitev nočnih ur pred praznikom rožnenske Matere božje za pomoč in razsvetljenje. Prosim vas, sestre, ne pustite me samo v teh stiskah. Molite z menooj, da bo ta odločitev po božji volji, v božjo slavo in rešitev duš tukajšnje nevzgojene mladine. (Puntar 1993: 67–68)

Otroke je potrebno vzgajati v veri ter jim utrjevati norme in vrednote, v katerih se kaže ljubezen do boga, staršev in naroda. Sledila je Slomškovi teološki opredelitvi jezika, širila je njegove ideje o vzgoji mladine (Kodrič, Palac 1986: 25) in razširjala Slomškovo ljubezen do slovenskega jezika in narodne prosvete (Jeraj 1935: 259). Margareta Puhar je s šolstvom v slovenskem jeziku nadaljevala Slomškov narodnostni program na verskem, duhovnem in materialnem področju. Pri tem je bilo odločilno, da je tudi sama prvo znanje in šolsko vzgojo na Kapeli v neposredni bližini rojstnega Janževega Vrha pridobila v slovenščini. Župnijska šola je bila ustanovljena leta 1804,⁴ ko je organist Ivan Trstenjak začel poučevati maloštevilne otroke v napol podrti viničariji, že leta 1812 pa so farani sezidali novo šolsko poslopje (Rojs, Zorec 1987: 21). Dvorazrednico je tik pred rojstvom Marije Margarete Puhar obiskovalo deset do dvanajst otrok (Kozar 2014), leta 1879 je šola postala trirazredna, do konca 19. stoletja pa je prerastla v petrazrednico. Pomembno je, da je bilo okolje, v katerem je odraščala Marija Margareta Puhar, napredno in da je sledilo terezijanski šolski reformi ter Kumerdejevim domoljubnim prizadevanjem za osnovnošolsko poučevanje branja in pisanja v materinščini. Podeželske otroke in po potrebi tudi odrasle bi poučeval cerkovnik, ki bi moral govoriti slovensko, saj naj bi ob cerkovniški službi »bil dolžan vsako nedeljo in praznik popoldne po službi božji dve ali tri ure brezplačno poučevati branje in pisanje« (Bojc 1974: 184). Na Kapeli so takemu načrtu sledili že v začetku 19. stoletja in so bili med začetniki izobraževanja v materinščini na Slovenskem. Idejo nedeljskih šol in izobraževanje Slovencev v avstrijski monarhiji je v 19. stoletju nadaljeval in uresničeval Slomšek, ki si je prizadeval za uveljavitev slovenskega učnega jezika pri izobraževanju Slovencev, to pa je odločilno vplivalo na Margareto Puhar in njeno zasnovo izobraževanja v Materni hiši šolskih sester v Mariboru. 17. oktobra 1864 je v sirotišnici in šoli za ročna dela sprejela prve zunanje učenke, ki so se učile šivanja in pletenja. V Kroniki (2007) so predstavljeni »prvi koraki« delovanja Slomškovih šolskih sester v Mariboru, ki jih je vodila predstojnica Margareta Puhar. Prve prostore je sestram dala v najem Marija Schmiderer:

28. december 1864. Sreda. Praznik nedolžnih otrok. Preč. Gospod spiritual Kosar je daroval prvo sv. mašo v kapeli v majhni Schmidererjevi hiši, ki jo je sestram, revnim sirotam

⁴ http://mail.pokarh-mb.si/fileadmin/www.pokarh-mb.si/pdf_datoteke/vodnik2010/Redakcija_vodnik-celota_STRANI_0522-0620.pdf str. 544

in učenkam Društva prepustila za stanovanje dobra gospa mati Schmidererjeva, ki je računala na večne, nebeške obresti. Nagovor o hvaležnosti in Božjem blagoslovu za to dobro družino in stanovalce je bil zelo ganljiv. (Kronika 2007: 14)

Pouk je najprej potekal v najeti hiši na Schmidererjevi ulici⁵ 11 (danes Stros-mayerjeva 11), ki pa je kmalu postala pretesna, zato so se sestre preselile v večjo enonadstropno hišo na Schmidererjevi 17 (Stros-mayerjeva 17), ki jo je darovalka in lastnica hiše Marija Schmiderer preuredila za potrebe pouka. Na začetku ga je finančno podpiralo Društvo katoliških gospa na čelu z grofico Brandis, ki je bila Slomškovim šolskim sestram zelo naklonjena, tako da je lahko predstojnica Margareta Puhar vse svoje moči in znanje usmerjala v organiziranje pouka. »24. septembra 1865 je prišla s. Romana v Maribor za učiteljico II. razreda« (Kronika 2007: 15), nato pa je ob novem letu 1866 pripeljala za učiteljico v Maribor še s. Dominiko »in v tem času se je pravzaprav začela šola« (Kronika 2007: 15), v kateri so »sestre oskrbovala sirote in podučevale deklice v ženskem ročnem delu« (Kopitar 1929: 1).

Mariborska podružnica Kongregacije šolskih sester v Gradcu se je pod vodstvom Margarete Puhar hitro in uspešno razvijala ter širila. Dva meseca po ustanovitvi se je štirim sestram pridružilo sedem novih deklet, ki so se odločile za preizkusno dobo, da bi se lahko pridružile šolskim sestram. Dve leti po ustanovitvi podružnice je Margareta Puhar ustanovila dvorazredno osnovno šolo (28. 2. 1866), kot jo je poznala iz svojega otroštva na Kapeli, vendar bolje organizirano, saj si je močno prizadevala za uspeh in uveljavitev šolstva v Mariboru po Kumerdejevih načrtih in Slomškovih praktičnih izkušnjah. Zelo je bila aktivna tudi pri zagotavljanju primernih in čim bolj opremljenih prostorov, v katerih je potekal pouk in so prebivale sestre in učenke. Od prvih skromnih začetkov leta 1864 v Schmidererjevi ulici/drevoredu 11, »res serafinsko uboštvo« v dveh sobicah (Kronika 2007: 596), se je Kongregacija leta 1929 razširjala na prostoru med današnjo Stros-mayerjevo ulico in Gosposvetsko cesto, ki je meril 8.986 m² – poslopja so se razprostirala na 4.648 m², dvorišče je obsegalo 2.583 m² in vrt 1.800 m². Potrpežljivo premagovanje (Smej 2007: 6) vseh težav je bilo nagrajeno s popolno uresničitvijo veličastnega načrta, ki ga je zasnovala Margareta Puhar, uresničile pa so ga njene Slomškove šolske sestre.

Materna hiša šolskih sester v Mariboru je v prvih letih delovanja presegal vsa pričakovanja, saj je Margareta Puhar »mirno, preudarno n odgovorno« reševala »šolska, vzgojna, gospodarska in duhovna« vprašanja (Puntar 1993:

⁵ Ulica se je imenovala po mariborskem posestniku Josefu Schmidererju, ki je leta 1833 pomembno sooblikoval podobo te ulice, saj je bil lastni hiš v Schmidererjevi ulici/drevoredu 7, 9, 11 in 13. Prim. <https://www.vecer.com/nova-zivljenja-mrtvih-foto-grafij-6273983?mView=1&tmpl=component>.

80) v mali sestrski skupnosti. Leta 1864 so sestre sprejele prvih šest sirot, v šolskem letu 1866/67 pa se je v dvorazredni šoli izobraževalo že 220 učenk in prostorska stiska je postala nevzdržna. Marija Schmiderer se je dobro zavedala, kako pomembno poslanstvo opravlja Margareta Puhar v Mariboru, zato je šolskim sestram podarila še prvo nadstropje t. i. Grussovega poslopja, ki je stalo na dvorišču, in ga je tudi ustrezno prenovila (danes je tu samostansko poslopje):

Poleti 1867 nam je gospa mati Schmidererjeva dodala majhno poslopje za šolo (nekdanjo Grussovo hišo) in jo dala ustrezno preurediti.

Prvi dan, 26. julija, ko smo jo uporabile, je bila v njej šolska preizkušnja, pri kateri nas je, kot pri vsaki preizkušnji, s svojo navzočnostjo razveselila Njegova knezoškofovska milost. (Kronika 2007: 16)

Šolske sestre so leta 1869 odkupile od Marije Schmiderer Latterrerjevo (poslopje na št. 17) in Grussovo hišo z malim vrtom, leta 1871 pa so od nje najele še hišo z vrtom na Schmidererjevi ulici 5 (danes Strossmayerjeva 15) in jo odkupile 19. aprila 1874 izključno za šolske namene (Kronika 2007: 19). Kongregacija se je pod vodstvom Margarete Puhar še naprej uspešno prostorsko širila, da je lahko zagotavljala učinkovito in kakovostno izobraževanje za 360 učenk in okoli 100 gojenk v prenapolnjeni petrazrednici. Konec sedemdesetih let se je število učenk približalo številki 500, med njimi je bilo 100 notranjih, za skoraj 200 najbolj revnih učenk pa je bilo organizirano vsakodnevno kosilo, za božično darilo pa so dobile obleko in obutev. 30. marca 1874 so šolske sestre od gospe Ivane Warthold /Kartin/ kupile tudi hišo na Schmidererjevi ulici 5 in dodatno parcelo, na kateri so začeli graditi novo šolsko zgradbo:

5. maja 1874 je bil položen temeljni kamen za novo šolsko poslopje. Blagoslovila ga je Njegova knezoškofovska milost g. škof Jakob Maksimiljan Stepišnik. Navzoči so bili: kanonik Modrinjak, Kosar, Orožen in Pach, potem gospod dvorni kaplan Schuscha in gospod katehet Kavčič; dalje gospa grofica Brandys, gospa Koleger, vse sestre, otroci, sprejeti na hrano, in šolski otroci. Bog blagoslovi! (Kronika 2007: 19)

Zadnji veliki nakup, ki ga je za Materno hišo v Mariboru dogovorila Margareta Puhar, je 12. julija 1881 povezal v celoto vse imetje šolskih sester med današnjima Strossmayerjevo ulico in Gosposvetsko cesto, to pa je omogočilo tudi postavitev samostanskega zidu (Kronika 2007: 6049), kasneje, 1886, pa tudi novo pozidavo samostanske cerkve. Jeseni leta 1881 se je triinšestdesetletna Margareta Puhar »izmučena od skrbi in dela« (Kronika 2007: 604), po opravljenem delu, ki je zaupano le izbrancem, odločila, da vrhovno predstojništvo Kongregacije prepusti mlajšim sestram. »Iz njene šole in iz njene ga vodstva so izšle štiri poznejše vrhovne predstojnice in prva ravnateljica

učiteljska» (Kodrič, Palac 1986: 32), ki so nadaljevale njeno pozitivno dediščino izobraževanja v mariborski Kongregaciji. 14. septembra 1881, tj. dvajset let po tem, ko je škof Stepišnik imenoval Margareto Puhar za prednico in častito mater Kongregacije šolskih sester v Mariboru (13. 9. 1869), »na praznik povišanja svetega Križa so bile prve kanonične volitve prednice; pri tem je bila izvoljena za prednico s. M. Nepomucena Ziggal« (Kronika 2007: 25), dotedanja pomočnica Margarete Puhar in ena najmlajših prvih sester, ki je 9. maja 1866 prišla za učiteljico prvega razreda iz graške matrne hiše v mariborsko podružnico.

Marija Nepomucena Zigall je nadaljevala delo Margarete Puhar, tako da so Slomškove šolske sestre leta 1883 skrbele že za 500 učenk, med njimi tudi za 104 gojenke, ki so prav tako imele popolno oskrbo v mariborski Materni hiši. 10. julija 1883 je bil na obisku v Mariboru cesar Franc Jožef I in na uradni sprejem so bile povabljene tudi šolske sestre. To je bilo visoko priznanje za delo, ki so ga do takrat opravile za slovensko mladino in za razvoj šolstva v Mariboru. Cesarja, ki je menda celo nagovarjal slovenske vojake v slovenščini in je razumel slovensko toliko, da bi »mogel slovenskega kmeta umeti« (Apih 1898), je zanimalo delo z otroki v Materni hiši, zlasti njihovo izobraževanje, pa tudi zidava cerkve (na zemljišču, ki ga je za Materno hišo nazadnje pridobila Margareta Puhar). Ob obisku otroškega zavetišča pri Svetem Jožefu so mu otroci zapeli »narodno himno« in tako pokazali, da je Maribor tudi slovensko govoreč in da zato otroci potrebujejo slovenske šole in izobraževanje v maternem jeziku. Terezijanska šolska reforma iz sedemdesetih let 18. stoletja, ki jo je med Slovenci po Kumerdeju najbolj uspešno uveljavil Slomšek v nedeljski šoli, se je tako nadaljevala v vzgojno izobraževalnem delu Margarete Puhar in njenih Slomškovih sester. Čeprav v nemškutarskem Mariboru njihova prizadevanja niso bila prijazno sprejeta, je cesar Franc Jožef I. v pogovoru s prednico Nepomuceno Zigell delo šolskih sester podprl, jim izrekel priznanje za opravljeno delo ter »velikodušno prispeval« za gradnjo njihove cerkve (Kronika 2007: 28). Leta 1886 je bilo dokončano zgornje nadstropje novega samostana, 8. septembra 1886 pa je bila posvečena tudi nova samostanska cerkev: »Bogu hvala! Resnično: danes je prišlo tej hiši zveličanje!!!« (Kronika 2007: 33). Ko je bilo leta 1908 ob petdesetletnici vladanja cesarja dograjeno še Prvo jubilejno učiteljske cesarja Franca Jožefa med Samostansko ulico in pokopališkim obzidjem (na južni strani današnje Gosposvetske ceste), je Kongregacija šolskih sester z Materino hišo dobila končno podobo, o kateri v šestdesetih letih 19. stoletja nihče ni upal na glas razmišljati. Zaznava prostorsko in časovno takrat še oddaljene predstave Margarete Puhar o tem, kakšna naj bi bila v prihodnosti podoba Matrne hiše ter vzgojno izobraževalnega dela Slomškovih šolskih sester v vrtcu, osnovni šoli, ki je dobila pravico javnosti 22. 2. 1876 (Kronika

2007: 21) in na učiteljišču, ki je dobilo pravico javnosti 20. 5. 1896,⁶ se je tako uresničila:

V domišljiji si je naslikala veliko šolsko poslopje za bodočo šolo, od ljudske do učiteljišča, da se bo tudi redovni naraščaj šolal doma; kje bodo delavnice za šivilje, za ročna dela; kje bo vezilnica za cerkvena oblačila, kje učni kabineti za razne stroke itn.» (Puntar 1993: 89)

MARGARETA PUHAR IN SLOVENSKI JEZIK

Maribor je bil pred prihodom Margarete Puhar mesto, v katerem so se praviloma sporazumevali v nemškem jeziku, ki je bil državni jezik avstrijskega cesarstva in lingva franca za raznojezične govorce večnacionalne države, med katerimi so prevladovali Slovani (slovenščina, srbohrvaščina, češčina, slovaščina, poljščina, ukrajinščina), sledili pa so jim Madžari, Romuni in Italijani. Imperialno moč nemškega jezika je oblastniško uveljavil cesar, ki je ukazal, da je nemščina edini uradni jezik v Avstrijskem cesarstvu. Nemško govoreči Maribor je postal pomembno lokalno središče za širjenje cesarske oblasti in germanizacijo Slovencev. V mestu je bila nemščina ugledni jezik, ki je izkazoval oblast, moč in uspešnost avstrijskih Nemcev in (redkeje) tudi drugih uporabnikov njihovega jezika. Jezikovni imperializem je v javnem sporazumevanju povsem izpodrinil slovenščino, taka jezikovna podrejenost pa je še dodatno utrjevala upravno-politično in gospodarsko-socialno moč avstrijskega nemštva, ki si je prilastilo vso oblast v Mariboru. Slovenščina je v takih neugodnih razmerah ostajala domačiji jezik, ki se je uporabljal le izven mesta v kmečkem, podeželskem okolju (Hartman 2001).

Nemški jezikovni imperializem je Mariboru določal tudi kulturno-zgodovinsko podobo. Dalj časa trajajoča nemška nadoblast je v mestu izrabljala prestižnost svojega položaja, tako da je uveljavljala nemško kulturo, navade in običaje. Nemščina si je tako še dodatno krepila položaj vodilnega, močnejšega jezika glede na šibko slovenščino in utrjevala gospodujoč položaj v javni rabi jezika. Jezikovno obvladovanje družbe je omogočalo nemški narodnostni manjšini v Mariboru tudi neomejeno gospodarsko, politično in kulturno premoč ter brezpogojno prednostni položaj na vseh področjih javnega življenja.

Prenapete jezikovne ugodnosti nemškega jezika so spodbujale ponemčevanje in narodnostno zatiranje slovenstva. Mariborska mestna uprava in sodišče sta bila povsem nemška, samonemške šole in javni napisi pa so dopolnjevali navidezno nemško podobo mesta. Zdelo se je, da je Maribor nemško mesto. Slovenci, torej slovensko govoreči prebivalci, so živeli izven mestnega obzidja

⁶ Dne 20. maja 1896 je dobilo učiteljišče pravico javnosti z odlokom štev. 12.155 (<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ZGAMI5IR/97d94be5-d100-43d8-8f9b-34ea1d458d74/PDF>).

ali pa so bili brez narodnostne zavesti in so se večinoma uklonili nemškemu jezikovnemu imperializmu ter so postali jezikovni in narodni odpadniki. Maribor je bil pred prihodom Margarete Puhar nemškutarski kraj z manjšinskim nemškim prebivalstvom, vendar s prevladujočimi nemškutarskimi družinami; v njem je potekalo načrtno, nepopustljivo ponemčevanje, ki je v gospodarstvu, upravi in šolstvu postalo kruta resnica. Tako je sredi 19. stoletja mesto doživljal tudi Nemec Rudolf Puff, gimnazijski profesor in eden izmed redkih (nemških) izobražencev v mestu, ki se je naučil slovenskega jezika. Na gimnaziji je dijake spodbujal k pisanju v slovenščini (Hartman 2001: 17 in 25), v pomladi narodov, ko so odnosi med Nemci in nemškutarji na eni ter Slovenci na drugi strani postali zelo težki in je v družbenih odnosih nastopil kritičen položaj, je težko rešljivo stanje poskušal preseči s pomiritvijo med Nemci in Slovenci. Maribor je imenoval za enega najlepših biserov Štajerske, jezikovno lojalnost v njem živečih Slovencev pa je označil za zelo šibko:

Das Leben in Marburg ist ein durchaus deutsches, wenn auch gleich im nächsten Landleben schon slavisch modisicirt; beider Sprachen sind fast die meisten heimischen Marburger mächtig, die dienende Claffe gewöhnlich schon nach Einem in der Stadt zugebrachten Jahre; Letztere gehört fast durchaus dem Wendenstamme an und theilt seine Tugenden und Fehler; (Puff 1847: 259)

Slovenci v Mariboru govorijo »oba jezika«, vendar pa je življenje v mestu kljub temu »povsem nemško«, ker Slovenci, tudi delavski razred in služinčad, ne izkoriščajo svojih sporočajskih zmožnosti in slovenščine v javnosti ne uporabljajo. V mestu namreč prestižna manjšinska nemška skupnost ni znala jezika nižjerazredne slovenske večine, s tem pa je slovenščina postala nezakonit jezik, ki ni bil primeren za javno sporazumevanje. Tudi služinčad se je hitro učila nemščine, s katero je izgubljala občutek jezikovne in narodnostne manjvrednosti, hkrati pa se je tako izgubljala slovenska jezikovna lojalnost in domoljubje. Zaradi tega se je nemščina iz mesta začela širiti tudi v podeželsko okolico, ki je bila slovensko govoreča, a je kljub temu sprejela prestižno vlogo nemščine. Hartman (2001: 42) v tem prepozna razredno in narodnostno vprašanje – jezikovno odpadništvo slovenske služinčadi razlaga psihološko kot odmik od (slovenskega) kmečkega življenja, prestop iz revščine in vstop v mestno okolje in svet privilegiranih, čeprav je nemščina kot sporazumevalni jezik mesta zadostovala le za njihovo vključitev med nižji sloj mestnega prebivalstva. Dobro znanje nemščine kot državnega, prestižnega in imperialističnega jezika je bilo v Mariboru pogoj za zaposlitev. Izpopolnjeno znanje nemščine je sicer teoretično omogočalo napredovanje na družbeni lestvici, vendar pa je bilo potrebno s tem prevzeti tudi navade nemškega okolja, se prilagoditi nemškemu družbeno-političnemu in kulturno-zgodovinskemu krogu ter se vsaj navzven odpovedati slovenstvu.

Slovencem je boljši položaj v družbi omogočala predvsem izobrazba, šolstvo v Mariboru pa je bilo pred prihodom Margarete Puhar samo nemško, podobno kot takrat tudi drugod na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem. Baudouin de Courtenay (1873: 33) je zato slovenščino označil za »ta gmajn špraho za ta gmajn fulk«, nemški jezik pa za »nobel špraho za nobel gospodo«, saj se večina šolanih Slovencev raje izraža v »regimentšprahi« kot v maternem jeziku (de Courtenay 1873: 30). Učni jezik v srednjih šolah in gimnazijah je bil nemški, Slovenci so bili vzgajani v nemško kulturo in nemški način razmišljanja, »vse mišljenje omikanih Slovencev vrši se v formah nemškega jezika, njih umu je prisvojena nemška logika« (de Courtenay 1873: 30). V Mariboru se je v prvi polovici 19. stoletja le »z deklami in hlapci« govorilo slovensko, večinoma so si tudi redki slovenski izobraženci izbrali za »hofsprache« in »muttersprache« nemščino kot sporazumevalni jezik v »gosposkih« družinah:

Narodnostno vprašanje komaj da je zanje eksistiralo. Večina meščanstva je vsaj za silo znala oba jezika, rabila pa je v medsebojnem občevanju nemščino, ki je ne samo veljala za jezik boljših slojev, ampak bila tudi uradni in šolski jezik. Edino, kadar je nanese potreba, v občevanju s kmeti in posli, je izpregovoril meščan tudi slovensko ... Pač pa je bilo v mestu tudi izobraženstvo slovenskega rodu, zaradi nemških šol pa je tudi tem za izbranejšo konverzacijo bila bolj pri roki nemščina kot materinščina. Razen tega so se nemščine posluževali čisto tudi iz takta, iz ozira do tistih someščanov, ki slovenščine niso obvladali. (Glazer 1993: 982)

Zaradi slabega položaja slovenščine v Mariboru prve polovice 19. stoletja preseneča jezikovna izkušnja iz leta 1790. Andrej Kavčič, ravnatelj mariborske gimnazije, je bil slovenskemu učnemu jeziku zelo naklonjen, saj je bil slovenskega rodu. Čeprav je bil na gimnaziji učni jezik nemški, je na vsakem koraku spodbujal slovenščino, tudi tako, da je npr. dovoljeval izvajanje vaj v slovenščini in »ustanovil štipendijo za gimnazijce, ki so se s pismenimi izdelki v slovenščini posebej odlikovali« (Hartman 2001: 24). Pozitivno jezikovno dediščino Kavčičeve mariborske gimnazije so v prakso prenesli slovenski štajerski narodni buditelji Peter Dajnko, Anton Kremlj, Franc Cvetko in Ivan Narat, nekoliko kasneje pa sta slovenskemu jeziku naklonjeno gimnazijo obiskovala tudi Stanko Vraz in Franc Miklošič, za njima tudi Anton Murko (Hartman 2001: 24–25).

Vpliv Slomškove škofije je bil za Maribor in za Slovence zelo pomemben in dobro sprejemljiv. S prenosom sedeža lavantinske škofije v Maribor so tesno povezani začetki visokega šolstva v mestu – Slomšek je pet let pred prihodom Margarete Puhar v Maribor ustanovil slovensko bogoslovje, ki je začelo zmanjševati prevlado nemškega izobraževanja v mestu in je odigralo pomembno vlogo za kulturno rast Slovencev. Slovenščina, tako je odločil Slomšek, je bila ob latinščini in nemščini učni jezik na štiriletnem mariborskem bogoslovju.

(Hartman 2001: 33). V prvem letniku so bogoslovci poslušali slovensko razlago Svetega pisma stare zaveze, v drugem razlago Svetega pisma nove zaveze, v četrtem letu pa pastoralo, katehetiko, liturgiko in cerkveno govornišstvo; Lovro Vogrin je napisal tudi slovenski učbenik za pastirno, ki je ostal v rokopisu, a so ga profesorji in bogoslovci redno uporabljali (Kosar 1863). Skromni začetki slovenskega visokošolskega učnega jezika segajo v Gradec, kjer je Primic leta 1811 ustanovil visokošolsko enoto za študij slovenskega jezika, na ljubljanskem bogoslovju je v slovenščini prvi začel predavati Metelko leta 1816, goriškim bogoslovcem je slovenščino odkrival Štefan Kociančič od štiridesetih let 19. stoletja naprej, v graškem semenišču so slovenski bogoslovci z Muršcem na čelu ustanovili slovensko knjižnico okoli leta 1830, na vseučilišču v Gradcu pa sta Robič in Tosi v petdesetih letih predavala v slovenščini »vajo v slovenskih pobožnih govorih« in »vajo v razlaganju krščanskega nauka; v celovškem semenišču je Slomšek že leta 1821 kot bogoslovec pisal in razlagal slovensko slovnico, med letoma 1829 in 1838 pa je dvakrat tedensko predaval slovenskim bogoslovcem v slovenščini. Slomšek je leta 1850 v semenišču v St. Andražu učil v slovenščini tudi cerkveno govornišstvo (Fekonja 1902).

V Slomškovih časih so bili mariborski duhovniki večinoma Slovenci, prav tako skoraj celotna Spodnja Štajerska, le Maribor je bil večinsko nemško govoreč, saj so imeli politično in gospodarsko oblast v rokah Nemci, ki niso dovolili slovenskega šolstva v mestu, pa tudi v predmestju so si prizadevali za ponemčenje slovenskih šol ali pa so jih vedno več spreminjali v nemške ljudske šole. V prevladno nemškem mariborskem okolju je narodnospodbudno delovalo le Slomškovo semenišče, ki je s slovenskimi profesorji izobraževalo skoraj samo slovenske duhovnike (Hartman 2001: 33), da bi v skrbi za slovenščino in slovenstvo znali preprečevati nadaljnjo notranjo vdajo mariborskih Slovencev nemštvu, njihovo jezikovno odpadništvo in ponemčevanje slovenskih otrok (Ogrin 2012: 465):

Ker se je zavedal nasilne germanizacije na Koroškem in Štajerskem, mu je bilo povsem jasno, da z materinščino slovenstvo stoji in pade. Zato je v omikanem knjižnem jeziku videl branik višje duhovne kulture pred procesi raznarodovanja ter izgubo slovenske identitete. (Ogrin 2012: 459)

Slomšek je odgovornost do slovenskega jezika v skrbi za duhovno oblikovanje strnil v pravilo: »Operare – non guod jucundum, sed guod magis necessarium« (Delaj, ne kar je prijetno, ampak kar je potrebno). V *Mihi sancta et cara* je zato njegovo tretje splošno pravilo v skrbi za stvari, ki zavzemajo vse, glede rabe slovenskega jezika v znanosti in nasploh optimistično – izhajajoč iz velike odgovornosti Slomšek optimistično spodbuja z Epikletovim izrekom: »Sustine et abstine!« (*Potrpi in zdrži!*).

Slovanska čitalnica je bila ustanovljena leta 1861, da bi zagotovila boljši položaj slovenščine v javnem življenju Maribora in pomagala pri dodatnem izobraževanju v slovanskem duhu, da bi se v mestu »do maternega jezika večje vesele in večja ljubezen zbudi« (Pravila 1861: 1). Njeni člani so bili sprva le meščani, konec 60-ih let pa so se jim pridružili tudi okoliški kmetje, saj je kljub ambicioznemu začetku imela Čitalnica leta 1861 le 30 članov. Slomšek je leta 1862 v enem izmed svojih štirih nagovorov v Čitalnici zapisal:

Dvoje rodov je v morje večnosti potonilo, kar dogodiščino naše slovenščine pomnim – žalostno dobo spanja, kar narodnost in materin jezik zadene! Mati je bila edina učiteljica slovenska, in pa cerkev po svojih pridigarjih in katehetih. (Slomšek 1862: 94)

Pozitivna slovenska jezikovna dediščina Antona Martina Slomška ter Slovenske čitalnice v Mariboru, ki je bila ustanovljena tri leta pred njenim prihodom v Maribor, sta navdihovali tudi Margareto Puhar, da je lahko začela pomembno vzgojno in učno delo v Mariboru. Čitalniško gibanje na Slovenskem se je kasneje liberaliziralo in je postalo nenaklonjeno Cerkvi. Slovanska čitalnica v Mariboru, v kateri je sodeloval tudi Slomšek, med ustanovnimi člani pa so bili npr. mariborski slovenski odvetniki (Sernec in Ploj), jezikoslovci (Šuman in Majciger), glasbeniki (Majciger) in zdravniki (Prelog), nikoli ni izdala narodnih vrednot – v njej ni bilo prostora za protislovenske ideje, ki so po mnenju Kodrič in Palac (1986: 25) vdrle »tudi v prosveto (posebno v čitalnice!)«:

Društvo je za doseg svojega namena pričelo prirejati besede – prireditve s programskimi govori, solističnim ali zborovskim petjem, recitiranjem, muziciranjem in gledališkimi nastopi – enodejankami. Organizirali so tudi predavanja, jezikovne tečaje, a tudi zabavne tombole, loterije, veselice, maškarade in silvestrovanja. (Kurnik Zupanič, Stavbar 2012)

Čitalnica se je zgledovala po mariborskih društvih, ki so spodbujala družabno življenje in dvojezičnost ter vključenost slovenskega jezika v javno življenje mesta, npr. s pevskim društvom Marburger Männergesangsverein (Kurnik Zupanič, Stavbar 2012). Margareta Puhar je v Slomškovi stolnici po letu 1888 poslušala pevce Ceciljanskega društva (1887) in spremljala njihova prizadevanja za sožitje Slovencev in Nemcev v Mariboru. Cecilijanski cerkveni zbor je imel slovensko vodstvo, po načelu Ceciljanskega društva, ki je bilo dvojezično, pa so v njem peli Slovenci in Nemci, med njimi tudi člani Slovenske čitalnice v Mariboru in nemškega Filharmoničnega društva. Po letu 1891 je v njem pelo tudi do 60 pevcev, pod Hudavernikovim vodstvom pa je postal najboljši med takratnimi cerkvenimi zbori (Špendal 1983: 187). Okolje, v katerem je delovala Margareta Puhar, je postajalo prav zaradi delovanja slovenskih društev in Matrne hiše v Mariboru, prijaznejše do slovenstva in slovenskega jezika. Slovenski narodni program je po zaslugi Margarete Puhar v Mariboru dejansko potekal po Slomškovi zamisli, tako da je v njegovem škofijskem

mestu skrb za slovensko narodno kulturo in razvoj šolstva ter izobraževanja začela dobivati dejansko vrednost. Slomškova modrost in njegove misli o jeziku so postale metafora vsega dobrega za Slovence:

V slovenskem jeziku moje ljube brate in sestre Slovence najrajši učiti želim. Beseda materna je mati slave svojemu ljudstvu. V domačem jeziku se narod jame učiti, po materni besedi slovijo častiti možje, po njegovi besedi stranski narodi ljudstvo spoštujejo ali pa ga zasmehujejo. Kdor pa svoj materni jezik zavrže ter ga pozabi in zapusti, je zmedenemu pijancu podoben, ki zlato v prah potepta in ne ve, koliko škode si dela. Materni jezik je najdražja dota, ki smo jo od svojih staršev zadobili; skrbno smo ga dolžni ohraniti, olepšati in svojim mlajšim zapustiti. Skrbniki in modri duhovni pastirji so spoznali, da se slovenski vinograd po nemško ne obdeluje prav, ker se Slovenci ponemčiti ne morejo in se ljudstvo tako izobrazilo ne bo. Slovenec bom Slovincem nove besede iz ljubezni matrne govoril v slovenskem jeziku. (Slomšek, 1939: 30)

Margareta Puhar je izhajala iz Slomškovega programa, ki je temeljil na ljubezni do katoliške vere, domače škofije, slovenskega jezika in narodne vzgoje ter izobraževanja (Jeraj 1935: 259). Pritegnila jo je predvsem skrb za mladino in spoznanje, da je njihova vzgoja hibava in nezadostna, ker zanjo nihče odgovorno, premišljeno ne skrbi. »Kdor dela za mladino, dela za prihodnost naroda in Cerkve« (Kramberger 1999: 33). To je bil povod za prihod Margarete Puhar v Maribor, nastanek podružnice Materne hiše šolskih sester in nato še ustanovitev samostojne Kongregacije šolskih sester sv. Frančiška Kristusa kralja. Vse to se je dogajalo na premici: revna mladina – Anton Martin Slomšek – Društvo katoliških gospa v Mariboru – Margareta Puhar – Kongregacija šolskih sester III. reda sv. Frančiška Kristusa kralja v Mariboru. Kongregacija šolskih sester v Mariboru je prva cerkvena redovna ustanova, ki je nastala na Slovenskem, Margareta Puhar je bila njena ustanoviteljica in prva predstojnica, njen »duh in karizma« pa je Anton Martin Slomšek (Šebat 2008: 53).

Margareta Puhar je podedovala Slomškovo željo za ustanovitev dobrodelnega mariborskega društva za revne deklice in njegovo odločitev, da je pri tem njena svetovalka in podpornica grofica Zofija Brandya, predsednica Društva katoliških gospa. V vzgojnem zavodu, ki si ga je Slomšek zelo želel v Mariboru, so njene Slomškove šolske sestre 15. oktobra 1864 začele skrbeti za zapuščeno mladino (Puntar 1993: 22). Margareta Puhar je vztrajala, da so šolske sestre sledile Slomškovi pedagogiki in so pri izobraževanju mladine uporabljali njegove slovenske učbenike, npr. *Kršansko devišstvo – Potrebni nauki, izgledi ino molitve za žensko mladost*. V Celovci 1834; *Življenja srečen pot – Potrebni nauki, izgledi ino molitvice za mladenče*, V Celovci 1837. Pomembna sestavina vzgoje in izobraževanja, ki jo je zagovarjala Margareta Puhar, je tako postalo Slomškovo domoljubje, zelo pomemben člen pri vzgajanju dobrega državljana in nebeščana, tj. poštenega, pravičnega in plemenitega

človeka, ki postavlja vero, narod, domovino, družino in materni jezik najvišje na lestvici vrednot (Šebat 2008: 48). Margareta Puhar se je zavedala, da je za kulturni razvoj Slovencev najpomembnejša narodnostna vzgoja in štirje temeljni kamni izobraževanja: cerkev, vera, narod in jezik, zato je »otroke učila spoštovati svoj narod in zanj moliti«. Najvišjo stopnjo domoljubja je zahtevala tudi od šolskih sester, ki naj za narod »skrbno delajo, o njem s spoštovanjem govorijo, do svoje rojstne domovine pa naj ohranjajo zvesto ljubezen« (Puntar 1993: 41–42). Bila je prva, ki je v Mariboru vključila v vzgojo in izobraževanje domoljubna čustva, ki so mladini postala dobro izhodišče za oblikovanje zavesti o slovenski nacionalni identiteti. V nemško govorečem Mariboru je to spodbujalo zavedanje lastnega naroda, s tem pa je Margareta Puhar uspešno uresničevala Slomškove misli.

Margareta Puhar si je ves čas prizadevala za slovenski učni jezik in izobraževanje; slovenščina je bila v njeni šoli prisotna, še preden je postala uradno priznani učni jezik. Slomškovo misel, da je materinščina »podlaga vsake naravne ljudske izobrazbe« je prenesla najprej na sestro Nepomuceno, Nemko, ki se je pod vplivom in s pomočjo svoje predstojnice tako dobro naučila slovenskega jezika (Puntar 1993: 7), da je lahko kot slovenska učiteljica redovnica delovala tudi v Repnjah (Puntar 1993: 16). Slovenščine jo je učila po naravni metodi, to je z obiskovanjem slovenskih maš, poslušanjem molitev in druženju s slovensko govorečimi ljudmi, ki sta jih obiskovali na zbirci. Na poteh, ki sta jih prehodili po zbirci, je Margareta Puhar »kar po svoje molila in pozdravljala sveta vaška znamenja« (Puntar 1993: 30) ter tako pri s. Nepomuceni vzbujala zanimanje za slovenski jezik. Podobni molitveni vzorci nemškega jezika so ji pomagali pri odkrivanju slovenskega besednega zaklada, tako da je prve slovenske besede usvojila s pomočjo rožnega venca: »Ki je zavržen od sveta in zapuščen od nebeškega očeta za naše grehe na križu umrl!« Med seboj sta se sprva pogovarjali nemško, a kmalu je bilo prisotnih vedno več slovenskih besed, ki si jih je Nepomucena zapomnila tudi med pogovori z ljudmi na zbirci, tako da je hitro postala dvojezična. V Mariboru zapostavljen in družbeno nesprejemljiv jezik slovenskega podeželja je nemški meščanki odpiral nov svet in ji širil obzorje, ki bi ostalo omejeno le z miselnimi vzorci nemškega jezika. Tako naravno učenje jezika je Margareta Puhar uspešno prenesla tudi na gojenke mariborske matrne hiše, v mesto, kjer je bila jezikovna situacija obrnjena: mladina v nemško govorečem okolju je imela materni jezik slovenski in bilo je potrebno vzpostaviti enakovredno razmerje med maternim jezikom in jezikom okolja. Pri tem je prednica m. Margareta še posebno pazila na knjižno izreko in narečje, ki ga je ob posebnih priložnostih uporabljala v pogovorih s kandidatkami na preizkusni dobi za sprejem v sestrski red – v narečju se jim je bolj približala, vzpostavila je prijeten, domač občutek in vzbujala pri njih ugodje, ki so ga poznale v domačem okolju: »Kadar smo dekleta od doma

prinesle sestram kaj za otroke, je nam bilo tako lepo, ker so »mati« z nami kar po domače gučali – govorili v našem dialektu.« (Puntar 1993: 30) Kandidatinjam in kasnejšim sosestram ter učiteljicam je tako najbolj nazorno prikazala izrazno moč in pomen slovenskega jezika pri navezovanju medsebojnih odnosov. Sporočala jim je, da je materinščina mnogo več kot le sredstvo za sporazumevanje, da morajo Slovenci v njej sanjati in razmišljati, saj je »jezik Božji dar«. Ni se pritoževala nad za Slovence nevzdržnimi jezikovnimi razmerami v Mariboru, saj jih je razumela in poskušala dolgoročno spremeniti. Tudi zaradi vzpostavitve enakopravnega razmerja med rabo slovenščine in nemščine v Mariboru ter v izobraževalnem sistemu šolskih sester je soočala oba jezika, tako da je za pomoč v materno hišo sprejemala v nemščini vzgojene »dobre gospodične iz mesta« in »poštena dekleta z dežele« (Puntar 1993: 47), ki so prihajale v Maribor iz samoslovenskega govornega okolja. Šlo je za obliko jezikovnega prepletanja, ki se je med učenjem slovenskega jezika dobro obnesla pri sestri Nepomuceni, in domačnosti, ki jo je Margareta Puhar znala v pravi meri vpletati v vzgojo in izobraževanje. Zavedala se je, da je za dosego vsakega cilja, tudi jezikovne enakopravnosti slovenskega in nemškega jezika v Mariboru, potrebno slediti Slomškovi misli, da šteje »dejanje vsakega stanu – zvestoba vsakega dela. Zvestoba bo dala boljše ljudi in boljše čase« tudi za kulturo tistega naroda, med katerim so živele mariborske šolske sestre in v domoljubju vzgajale otroke za cerkev (Puntar 1993: 31).

Šlo je za slovenščino v javnosti, Slomškovim sestram še posebno v vzgoji in izobraževanju, saj je bil prikriti namen Bachovega absolutizma uvesti samonemško izobraževanje. V mariborskem prostoru se je taka usmeritev stopnjevala in po letu 1869 so postajale vse bolj nemške tudi okoliške šole, saj nemška oblast v mestu ni dopustila, da bi Maribor pridobil položaj lokalnega slovenskega središča. Margareta Puhar, ki si je prizadevala za slovenski učni jezik v sestrski šoli, jim je take načrte rušila, zato niso navdušeno spremljali razvoja šolstva v materni hiši. Leta 1866 so šolskim sestram zavrnilo privatno štirirazrednico za dekleta, češ da je taka šola odveč! Slovenščina je bila v tistih časih upoštevana le pri Slomškovih šolskih sestrah v njihovem zasebnem otroškem vrtcu in ženskem učiteljišču ter v vadniškem razredu moškega učiteljišča.

Margareta Puhar se je zato z otroki veliko pogovarjala, tako kot je to počela na zbirci s sestro Nepomuceno. Navajala jih je na slovenske molitve, spodbujala jih je, da so se doma sporazumevali v slovenščini, ki bi jo naj prenesli tudi »na ulico«, saj ji ni bilo vseeno, da so slovenski otroci na dan tepežkanja med Mariborčani nabirali hrano in denar z nemško domisllico »frisch und g'sund, frisch und g'sund, lange Leben, Seksar geben« (Puntar 1993: 38). Za rabo slovenskega jezika je izkoristila vsako priložnost, tudi obhajanje cerkvenih praznikov. Pomagala si je s slovensko pratiko, tako da je opozarjala na praznike, ki so jih Slovenci še posebno radi častili, in svetnike, ki so se jim

priporočali. Branje slovenske pratike je dopolnjevala z molitvijo ali pesmijo, da »se otroci navadijo in ohranjajo pomen dobrih navad za prihodnost«, hkrati pa so širili svoj besedni zaklad, se izobraževali v slovenski kulturni zgodovini in spoznavali slovenske ljudske običaje (Puntar 1993: 41). V mari-borski materni hiši je nastala molitev, ki so jo poznali in molili tudi otroci v Repnjah (Puntar 1993: 41):

Marija, bodi naša gospodinja, naša varhinja in mati, naša učiteljica in vzgojiteljica, naša zagovornica pri božjem prestolu in varhinja naše ljube domovine.

Sveti Jožev, bodi naš skrbnik, naš krušni oče, varuh naše družine varuh naše čistosti, naš dušni vodnik, priprošnjik za srečno zadnjo uro in zaščitnik naše ljube domovine.

Ljubi Jezus, ti pa bodi kralj in vladar naših src in naših duš, ter kralj in vladar naše ljube domovine. Amen.

Preprosta molitev Margarete Puhar kaže, da so tudi njena vzgojna načela povsem sledila Slomškovi pedagogiki – otroke, ki niso imeli molitvenih navad, je pritegnila z izvirno zloženo molitvijo v preprosti, vendar kultivirani slovenščini, s katero je otrokom pomagala spoznavati, doživljati in ohranjati družbene, osebne in moralne vrednote, hkrati pa jim je predstavljala tudi estetske možnosti slovenskega jezika. Vse to pa je postavila na štiri temelje, na katerih je gradila domoljubno vzgojo: vera, narod, družina in jezik.

Marija Nepomucena Ziggäl je ohranila tudi molitev za večerno darovanje Margarete Puhar, ki so ga šolske sestre skupaj s svojo prednico molile po večerni molitvi (Puntar 1993: 70). Molitev močno presega jezikovno, slogovno in sporočilno podobo molitve za otroke in dokazuje, da je Margareta Puhar slovenski jezik podobno kot Slomšek doživljala zelo čustveno, saj je z njim lahko izražala svoje najintimnejše občutke:

Preljubo srce Marijino, ker ponoči sam ne morem hvaliti Boga, te prosim, hvali ga ti namesto mene. Z vsakim utripom mojega srca ponesi tisočero čast in hvalo presveti Trojici in presvetemu Srcu Jezusovem. Vsak moj dih ljubi sprejmi kot znamenje ljubezni do tebe in Tvojega sina. O ljuba mati, sprejmi me nocoj v svoje posebno varstvo in blagoslovi me. V imenu očeta in Sina in svetega Duha. Amen.

Molitev kot ustaljeno besedilo nabožne vsebine usmerja misli in prošnje k Bogu, Margareta Puhar pa ji je pri vzgoji otrok dodajala tudi jezikovno-kulturno sestavino. Slovenske otroke morajo vzgajati slovenske učiteljice v slovenskih šolah. Najbolj primerne za tak poklic v sestrski šoli so dekleta, ki prihajajo iz podeželja, kjer sta jim bila v »zdravih in vernih družinah« slovenski jezik in kultura položena v zibelko; ki bodo lahko v slovenskem jeziku »kaj lepega povedale o angelčkih, ki otroke varujejo«; ki bodo otroke »učile moliti, kakor so jih njihove dobre mame doma učile« (Puntar 1993: 86); ki bodo molitvene navade prenesle s kmečkega v mestno okolje in tako utirale pot slovenskemu

jeziku v nemško govorečem Mariboru. Vzgoja, ki jo je zagovarjala Margareta Puhar v materni hiši, je tako rasla iz pozitivnih lastnosti, ki so otroke opogumljale (Puhar 1993: 35) in jih spodbujale za sporazumevanje v slovenskem jeziku.

ZAKLJUČEK

Margareta Puhar je pripravila vse potrebno, da je lahko Terezija Angelina Križanič, ki je kongregacijo vodila med letoma 1887 in 1896, ob še vedno nemškem učnem jeziku na učiteljišču vsako leto zaprosila tudi za tečaje slovenskega jezika. Prizadevala si je, da Slovenci v Mariboru ne bi slepo sledili nemški politični, družbeni in kulturni usmeritvi, obsojala je narodno in jezikovno odpadništvo ter načrtno germanizacijo mesta, še zlasti šolstva. Začela je boj za uveljavitev slovenskega jezika. Njena hotenja so za razliko od Margarete Puhar povzročala večje težave, ki so ustvarjale napetosti in dobivale značaj narodnostnega boja z Nemci – šolske sestre je odločno podpirala v vse pogostejših sporih z nemškutarji, slovenščini pa je dajala vedno večjo vlogo v šoli in skupnosti:

Sestre so morale govoriti en dan slovensko, drugi nemško. Ob nedeljah je bila ena sveta maša in pridiga slovenska, druga nemška. Tako je pripravljala možnost uvajanja slovenščine na učiteljišču. Na učiteljišču so bile najprej tri ure na teden slovenske. Vrtec in vadnica sta imela po en slovenski razred. Učiteljišče šolskih sester je bila edina dvojezična šola v Sloveniji: državne šole so zaradi političnih razmer sprejemale le nemške gojence in gojenke. (Kodrič, Palac 1986: 35)

Zelo aktiven odnos Angeline Križanič do vprašanja slovenskega učnega jezika in zavzetost za narodnostno sta obrodila bogate sadove: leta 1894 so šolske sestre dobile dovoljenje za slovenski otroški vrtec, 20. oktobra 1897 dovoljenje za I. vzporedni slovenski razred (Kopitar 1929: 2), dovoljenje za II. vzporedni razred pa leta 1904. »Ta dva slovenska vzporedna razreda s štirimi šolskimi leti sta bila edina slovenska dekleška šola v Mariboru do preobrata po svetovni vojni leta 1918.« (Kopitar 1929: 3). Šele po prvi svetovni vojni so postali slovenski razredi temeljni, nemški pa vzporedni, dokler se niso postopoma ukinili.⁷ Učni jezik je bil pred tem nemški, a učenke slovenske narodnosti so imele posebne slovenske oddelke, v katerih so se učile slovenščine v dveh skupinah po 4 ure na teden (Kopitar 1929: 2).

Angelina Križanič – njeno prepričanje je bilo, da šolske sestre »ne smejo zadušiti v sebi ljubezni do maternega jezika« in »hoditi po tujih šegah in

⁷ <http://www.sistory.si/pdf/Prikazovalnik.php?urn=24702>

navadah« – je imela v boju za slovenski jezik večinsko podporo v materni hiši, še posebno pa sta pri tem izstopali sorodnici jezikoslovca Jerneja Kopitarja in pesnika Otona Župančiča, s. Anastazija Kopitar in s. Benedikta Zupančič (Kodrič, Palac 1986: 222).

Margareta Puhar je spremljala delo mlajših šolskih sester in se veselila vseh uspehov mariborske Kongregacije do začetka 20. stoletja. Zadnja leta ni mogla več veliko delati, saj je bila nepokretna in odvisna od pomoči drugih sester. »Bila je to zadnja izmed prvih štirih sester, ki so prišle iz Gradca.« (Kronika 2007: 612):

6. marca 1901 se je ob 7.15 zjutraj naša mati ustanoviteljica tukajšnje matrne hiše s. M. Margareta Puhar ločila v boljše onostranstvo. Rodila se je 6. marca 1818 na Kapeli pri Radencih, preoblečena 22. avgusta 1844 pri šolskih sestrah v Algersdorfu pri Gradcu. Ob času poklicanja šolskih sester v Maribor, tj. 15. oktobra 1864, je prišla semkaj in delovala kot prednica v čast Božjo, v blagor rastoče skupnosti in v korist krščanske mladine do leta 1881; zdaj so njene telesne moči podlegle naporom in trudem službe, in po potrpežljivem prenašanju vseh bolečin svoje dolgotrajne bolehnosti je blaženo zaspala v Gospodu 6. marca 1901 v materni hiši šolskih sester v Mariboru.

Naj gredo za rajno številna dobra dela, ki jih je storila, mnoge molitve tistih, ki so ji dolžni zahvalo, naj bo njen delež slava svetnikov in večni Božji mir! (Kronika 2007: 69)

Dvesto let po rojstvu Margarete Puhar se zdi, da se Slovenci iz zgodovine še vedno ne znamo učiti. V Mariboru ni več nemškutarjev, žal pa njihovo »poslanstvo« danes nadaljujejo privrženci jezikovne globalizacije, tako da poskušajo anglizirati slovensko šolstvo in pahniti slovenski jezik v položaj, iz katerega so ga v drugi polovici 19. stoletja začele uspešno reševati Slomškove šolske sestre. Prizadevale so si za prestižnost slovenskega (učnega) jezika in njegovo vsestransko rabo v javnosti, danes pa se v slovenskem Mariboru slovenski jezik ponovno umika (tokrat) angleškim javnim napisom, nekoč slovenska imena mariborskih hotelov se čez noč zamenjujejo z »zvenečimi« angleškimi, v vrtcih, šolah in na univerzi pa angleščina v imenu globalizacije brezsravno prevzema mesto slovenščine. Quo vadis, Slovenija? Ali bo čez dvesto let, ob dvojni dvestoti obletnici Margarete Puhar, »tod še bival slovenski rod?«

LITERATURA

Josip APIH, 1898: *Naš cesar. Spomenica ob petdesetletnici njegove vlade*. Družba sv. Mohorja v Celovcu.

Etbin BOJC, 1974: Začetni razvoj osnovnega šolstva na Slovenskem. *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino* XXII, 179–189.

Jan BAUDOUIN DE COURTENAY, 1873: *Nektere opazke ruskega profesorja*. Gorica: Na stroške spisateljve. Natisnjeno pri Paternoliju. Samozaložba.

Andrej FEKONJA, 1902: Slovenščina v semeniščih. *Dom in svet* 15/7, 432–434, 488–491.

Janko GLAZER, 1993: *Razprave, članki, ocene*. Izbral, uredil in opombe napisal Viktor Vrbnjak. Maribor: Obzorja.

Bruno HARTMAN, 200: *Kultura v Mariboru*. Maribor: Obzorja.

Ivan HRIBAR, 1928–1933: *Moji spomini. I–IV*. Ljubljana: Slovenska matica.

Josip JERAJ, 1935: *Cerkvena zgodovina. Oris z domačega vidika*. Maribor: Samozaložba. Tiskarna sv. Cirila.

Marko JESENŠEK, 2003: Slomškov jezikovni nazor in slog. *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje. Ob 450-letnici izida prve slovenske knjige* (Obdobja, 20). Ur. Ada Vidovič Muha. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 669–682.

– –, 2010: Slomškova rokopisna slovnica – Inbegriff der slowenischen Sprache für Ingeborne. *Studia Historica Slovenica. Časopis za humanistične in družboslovne študije* 10/2–3, 667–681.

– –, 2015: *Poglavja iz zgodovine vzhodnoštajerskega jezika*. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 110). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

– –, 2015a: Slovenski jezik v Avstrijskem cesarstvu = The Slovene language in the Austrian empire. *Střední Evropa včera a dnes. proměny koncepcí. Kolektivní monografie*. 1. vyd. Ur. Ivo Pospíšil. Brno: Jan Sojnek – nakladatelství Galium. 89–97.

– –, 2016: *Slovenski jezik v visokem šolstvu, literaturi in kulturi*. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 117). Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta.

Smiljana KODRIČ, Natalija PALAC, 1986: Šolske sestre svetega Frančiška Kristusa Kralja. Zgodovina – poslanstvo – življenje. *Redovništvo na Slovenskem* 2. Ur. France M. Dolinar. Maribor: Mariborska provinca šolskih sester; Celovec: Koroška provinca šolskih sester; Trst: Tržaška provinca šolskih sester.

Anastazija KOPITAR, 1929: *Zasebno žensko učiteljišče šolskih Sester v Mariboru. K številu 116. Kratka zgodovina osnovne šole, odn. vadnice šolskih sester v Mariboru*. Tipkopis. 29.3. 1929.

– –, 1930: Zasebno žensko učiteljišče šolskih Sester v Mariboru. XXXVII. *Izvestje. Šolsko leto 1929/30*. V Mariboru: Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. V samozaložbi. Dostopno na: <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ZGAMI5IR/97d94be5-d100-43d8-8f9b-34ea1d458d74/PDF>.

Fran KOVAČIČ, 1934, 1935: *Služabnik božji Anton Martin Slomšek, knezoškof lavantinski*, I. Celje: Družba sv. Mohorja.

– –, 1935: *Služabnik božji Anton Martin Slomšek, knezoškof lavantinski*, II. Celje: Družba sv. Mohorja.

Franz KOSAR, 1863: *Anton Martin Slomšek. Fürst-Bischof von Lavant, dargestellt in seinem Leben und Wirken von Franz Kosar*. Marburg.

Alenka KOZAR, 2014: *Obeležitev 210-letnice šolstva – Po korakih skozi čas*. Dostopno na: <http://www.os-kapela.si/2014/11/16/dan-sole-obelezitev-210-letnice-solstva-na-kapeli/>

Franc KRAMBERGER, 1999: Odsevi Slomškovega pedagoškega dela. *Pedagoški pogledi na Antona Martina Slomška*. Zbornik ob razstavi. Ur. Branko Šuštar. Ljubljana: Slovenski šolski muzej. 33–37.

KRONIKA, 2007: *Kronika matrne hiše šolskih sester v Mariboru: 1864–1919, 1914–1922 in 1939–1941*. Ljubljana: Kongregacija šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja, Mariborska provinca.

Sandra KURNIK ZUPANIČ, Vlasta STAVBAR, 2012: *Slovenska čitalnica v Mariboru*. Dostopno na: <https://www.kamra.si/mm-elementi/item/slovanska-citalnica-v-mariboru.html>

Matija OGRIN, 2012: Anton Martin Slomšek in vprašanje enotnosti slovenskega kulturnega prostora. *Slavistična revija* 60/3, 457–468, 469–481.

Rudolf Gustav PUFF, 1847: *Marburg in Steiermark, seine Umgebung, Bewohner und Geschichte. I. Band*. Grats. Druck und Papier von den Andr. Leykam'schen Erben.

Natalija PALAC, 2010: *Pisma s. M. Margarete Puhar*. Fonti (Viri), Zvezek št. 1. Grottaferrata: Vrhovno vodstvo

Hedvika PUNTAR, 1993: Po sledih m. Margarete Puhar. Ljubljana: Mariborska provinca šolskih sester.

Leonita ROJS, Avgušтина ZOREC, 1987: *Šolske sestre Sv. Frančiška – Mariborska provinca*. Ljubljana: Mariborska provinca šolskih sester.

Anton Martin SLOMŠEK, 1862: Slava rajnim rodoljubom in utemeljiteljem našega šolstva. *Drobtinice* XVI, 71–79.

– –, 1885: Poslednje sporočilo. *Zbrani spisi. Četrta knjiga. Različno blago*. Ur. Mihael Lendovšek. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohora u Celovcu.

– –, 1939: *Anton Martin Slomšek. Knjiga njegovih misli*. Ur. Tine Debeljak. Ljubljana: Založba Tabor.

– –, 1999: *Mihi Sancta et Cara. Slomškovo duhovno vodilo*. Maribor: Slomškova založba.

Jožef SMEJ, 2007: Spremna beseda. *Kronika matrne hiše šolskih sester v Mariboru: 1864–1919, 1914–1922 in 1939–1941*. Ljubljana: Kongregacija šolskih sester sv. Frančiška Kristusa Kralja, Mariborska provinca. 5–7.

Urša ŠEBAT, 2008: *Zasnova vzgojnega delovanja pri šolskih sestrah sv. Frančiška Kristusa. Kralja*. Diplomsko delo. Ljubljana: U. Šebat; Filozofska fakulteta.

Manica ŠPENDAL, 1983: Glasbeno življenje v Mariboru. *Kronika. Časopis za slovensko krajevno zgodovino* 31/2–3, 183–192.

<http://solske-sestre.si/sl/mati-margareta-puhar>

<http://solske-sestre.si/sl/razvoj-kongregacije-solskih-sester>

http://mail.pokarh-mb.si/fileadmin/www.pokarh-mb.si/pdf_datoteke/vodnik2010/Redakcija_vodnik-celota_STRANI_0522-0620.pdf str. 544

<http://www.sistory.si/pdf/Prikazovalnik.php?urn=24702>

<http://www.os-kapela.si/2014/11/16/dan-sole-obelezitev-210-letnice-solstva-na-kapeli/>

<https://www.kamra.si/mm-elementi/item/slovanska-citalnica-v-mariboru.html>

MARGARETA PUHAR AND SLOVENE (AS A TEACHING) LANGUAGE

Summary

The Maribor School Sisters followed Slomšek's idea on education in the Slovene language and are therefore called Slomšek's School Sisters. Slomšek connected the Slovene language and the education of priests, general education and the ability to speak in public. In 1842, he published the Slovene textbook "*Blaže in Nežica v nedeljski šoli*", which advised school teachers what and how to teach the Slovene youth. In 1862, shortly before his death, he followed the advice of Pope Pius IX. and strived for educating youth in religious establishments in Maribor and in his diocese. In 1864, Sister Margareta Puhar began fulfilling his wish for the youth's spiritual growth and education in the Slovene language. On today's Strossmayerjeva Street, she organised a help centre for poor girls and within four years this centre developed to a four-class school with 300 female students.

Slomšek's School Sisters raised and educated also in the Slovene language and helped "slovenize" Maribor. In the 19th century, Maribor was due to forced Germanisation and determined Germany supporters a German-speaking city. In these circumstances, the work of Slomšek's School Sisters outreached the religious and educational framework and it reached the national character, which manifested itself in endeavours for achieving an equal use of the Slovene language in education as well as in public life. It first seemed that School Sisters wanted to help "mostly neglected and poor children from our city", but it was actually the fulfilment of Slomšek's theological explanation of the language and the evangelic thought that one "cannot live on bread alone", but on the manna, i. e. "word" – or as Slomšek put it: "Our Slovene language is God's gift!" Margareta Puhar was in the Germany oriented Maribor area much more than just an educator, for she understood the role and the meaning of the Slovene language in shaping the Slovene national identity. Her fighting for Slovene as a teaching language proved that the spiritual dimension of the Slovene nation is necessary and that the Slovene nation can only survive with the help of (God's) word in the Slovene language. Margareta Puhar knew that the Slovene youth has to be taught in Slovene by Slovene School Sisters. She tried to achieve the prestige of Slovene as a (teaching) language in distinctly German-speaking Maribor.

MARGARETA PUHAR UND SLOWENISCH ALS (LEHR)SPRACHE

Zusammenfassung

Die Mariborer/Marburger Schulschwester werden, laut ihrer Verfolgung der Idee Martin Slomšeks von der Ausbildung in slowenischer Sprache, Slomšeks Schulschwester genannt. Slomšek verband mit der slowenischen Sprache die Ausbildung der Priester, allgemeine Ausbildung und Erziehung und die Kunst des Redens in der Öffentlichkeit. Im Jahr 1842 gab er das slowenische Lehrbuch *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* mit Ratschlägen für Lehrer, wie sie die slowenische Jugend zu lehren haben, heraus. Im Jahr 1862, kurz vor seinem Tod, setzte er sich nach der Initiative vom Papst Pius IX. für die Erziehung der Jugend in kirchlichen Institutionen in Maribor/Marburg sowie seiner Diözese ein. Im

Jahr 1864 fing Schwester Margareta Puhar seinen Wunsch, d. h. die Sorge für die geistige Entwicklung der Jugend und für die Ausbildung in slowenischer Sprache, zu verwirklichen. In der heutigen Strossmayer-Straße organisierte sie Hilfe für arme Mädchen, aus der sich schon nach vier Jahren eine vierjährige Schule mit 300 Schülerinnen entwickelte.

Slomšeks Schulschwestern erzogen und unterrichteten auch in slowenischer Sprache und halfen damit Maribor/Marburg zu „slowenisiern“; Maribor/Marburg war im 19. Jahrhundert wegen gewaltsamer Germanisierung und erbitterter Deutschtümler eine deutschsprachige Stadt. Unter solchen Umständen überwuchsen die Aktivitäten von Slomšeks Schulschwestern die religiösen und erzieherischen Rahmen – sie erreichten den nationalen Charakter, der sich in den Bemühungen um die gleichberechtigte Benutzung der slowenischen Sprache im öffentlichen Leben zeigte. Am Anfang schien es, als wollten sie „vor allem den vergessenen und armen Kindern unserer Stadt“ helfen, in Wirklichkeit ging es aber um die Verwirklichung von Slomšeks theologischen Erklärung der Sprache und dem evangelischen Gedanken „der Mensch lebt nicht nur vom Brot allein“, sondern von der Manna, d. h. vom „Wort“ – oder laut Slomšek: „Unsere slowenische Sprache ist Geschenk Gottes!“ Margareta Puhar war in der mit Deutschtümler voller Mariborer/Marburger Umgebung viel mehr als nur Erzieherin, denn sie verstand die Rolle und die Bedeutung der slowenischen Sprache bei der Entwicklung der slowenischen Nationalidentität. Ihr Kampf für die slowenische Sprache ist Beweis dafür, dass für die Erhaltung des Slowenentums die geistliche Weite der Nation, die nur mit Hilfe von (Gottes) Wort in slowenischer Sprache überleben kann, notwendig ist. Margareta Puhar wusste, dass die slowenische Jugend in slowenischen Schulen von slowenischen Schulschwestern in slowenischer Sprache unterrichtet werden muss. Sie bemühte sich um das Prestige von Slowenisch als (Lehr)Sprache in sprachlich äußerst deutsch orientiertem Maribor/Marburg.